

است و آن را «کاملاً غلط» خوانده است، ضمن این که اصل انتشار آن نیز با واکنش تند دولت مواجه شده. کاخ سفید البته اصل وجود گزارش را انکار نکرده است، بلکه صرفاً درستی ارزیابی و نیز اقدام به انتشار آن را هدف انتقادات خود قرار داده. کارولین لویت، سخنگوی کاخ سفید در بیانیه‌ای در این باره اعلام کرده: «این ارزیابی ادعایی، کاملاً غلط است. دسته‌بندی «فوق‌محرمانه» داشته اما باز یک بدبخت رده‌پایین ناشناس در جامعه اطلاعاتی، آن را به سی‌ان‌ان درز داده. درز این گزارش ادعایی، تلاشی آشکار برای توهین به رئیس‌جمهور است و خلبانان شجاعی را بی‌اعتبار می‌کند که عملیاتی با اجرای کامل را برای نابودی برنامه هسته‌ای ایران پیش بردند. همه می‌دانند وقتی بمب‌های ۳۰ هزار پوندی را دقیقاً روی هدف بیاندازی چه اتفاقی می‌افتد: نابودی کامل.»

استیو ویتکاف، نماینده ویژه رئیس‌جمهور در امور خاورمیانه، گزارش‌های ارزیابی آسیب را از نهادهای اطلاعاتی آمریکا و دیگر کشورها خوانده است. او باز تکرار کرد که این حمله، ایران را از توانایی ساخت سلاح هسته‌ای محروم کرده و قراردادن این گزارش اطلاعاتی در اختیار رسانه‌ها را به‌شدت مورد انتقاد قرار داد. او به فاکس‌نیوز گفت: «این خیانت است و باید درباره‌اش تحقیقات انجام شود.»

خود ترامپ هم واکنش تندی به این گزارش داشته است. رئیس‌جمهور آمریکا گفت دیگر کسی بیننده «سی‌ان‌ان دروغگو» و کاربر «نیویورکتایمز ورشکسته» و رسانه‌هایی که «تقاله» روزنامه‌نگاری شده‌اند، نیست؛ رسانه‌هایی که به گفته او، «برای بی‌اعتبار کردن یکی از موفق‌ترین حملات تاریخ نظامی، با هم متحد شده‌اند.» او البته این را هم پذیرفت که «اطلاعات پس از حملات قطعی نیست و می‌گوید که ما نمی‌دانیم.» اما باز اضافه کرد: «آن اماکن ویران شد و حملات می‌توانسته خسارات بسیار شدیدی وارد کرده باشد.» برخی منابع خبر داده‌اند که رئیس‌جمهور آمریکا در جمع مشاورانش نیز از گزارش‌هایی که شدت آسیب‌ها را زیرسؤال می‌برند، گلایه کرده است. او اظهارات علنی دیگر مقامات درباره آسیب‌ها به برنامه هسته‌ای ایران را هم به دقت زیر نظر دارد.

پیت هگست، وزیر دفاع آمریکا هم که در همین نشست ناتو همراه ترامپ بوده، این گزارش را «اولیه» و با «اطمینان پایین» خوانده است. او گفته، درز این گزارش «انگیزه سیاسی» داشته است. او تأکید کرده عملیات «بی‌نقص» بود. مقامات دیگر هم گفته‌اند، این گزارش پنج‌صفحه‌ای اولیه است و گزارش‌های بعدی

درباره «اولیه» بودن این گزارش نیز روایت یکی از منابع برخلاف روایت مقامات آمریکاست. رسانه بریتانیایی گاردین می‌نویسد: «یکی از منابع گفته‌است، گرچه این گزارش ارزیابی اولیه است، اگر اطلاعات میدانی همین حالا و فقط چندروز بعد از حمله چنین دیده ممکن نشده، ممکن است ارزیابی‌های بعدی درباره میزان آسیب‌های وارده، از این هم کمتر باشند.»

در راه خواهند بود. ژنرال دن کین، رئیس ستاد مشترک ارتش آمریکا درحالی‌که در کنار هگست ایستاده و با خبرنگاران صحبت می‌کرد، روایت محتاطانه‌تری از عملیات داشت. او گفت، این عملیات برای آسیب جدی به زیرساخت هسته‌ای ایران طراحی شده بود اما ارزیابی نهایی هنوز انجام نشده. او تأکید کرد ارزیابی‌های اولیه از آسیب جدی خبر می‌دهند اما باز تصریح کرد هنوز «خیلی زود» است که بشود ارزیابی درستی داشت. درباره «اولیه» بودن این گزارش نیز روایت یکی از منابع برخلاف روایت مقامات آمریکاست. رسانه بریتانیایی گاردین می‌نویسد: «یکی از منابع گفته‌است، گرچه این گزارش ارزیابی اولیه است، اگر اطلاعات میدانی همین حالا و فقط چندروز بعد از حمله چنین دیده که مشخصاً فردو تخریب نشده، ممکن است ارزیابی‌های بعدی درباره میزان آسیب‌های وارده، از این هم کمتر باشند.»

این اولین بار نیست که مقامات و منصوبان سیاسی دولت آمریکا درباره برنامه هسته‌ای ایران با گزارش‌های اطلاعاتی به اختلاف می‌خورند. نهادهای اطلاعاتی آمریکایی، سال‌هاست در هر گزارشی تکرار می‌کنند ایران برنامه هسته‌ای تسلیحاتی ایجاد نکرده و تصمیمی برای حرکت به این سمت نگرفته است. در تازه‌ترین نمونه، تولسی گبرد، مدیر اطلاعات ملی که در تعامل با تمام نهادهای اطلاعاتی آمریکاست، چند هفته پیش از جنگ اخیر، بار دیگر همین ارزیابی را گزارش کرد اما رئیس‌جمهور آمریکا با انتقاداتی تند گفت، برایش مهم نیست گزارش او چه می‌گوید.

▼ روایت کارشناسان خارج از دولت از آمادگی ایران

کارشناسان خارج از دولت نیز گفته‌اند، ایران احتمالاً عناصر اصلی برنامه را در پیش‌بینی احتمال حمله آمریکا جابه‌جا و مخفی کرده است. برخی تصاویر ماهواره‌ای از حرکت ماشین‌های سنگین در اطراف سایت‌ها حکایت داشته‌اند. این کارشناسان بر این اساس گمانه‌زنی کرده‌اند که ایران پیش از حمله، جابه‌جایی مواد غنی‌شده و بلکه سانتریفیوژها را انجام داده و ضمناً ورودی سایت فردو را نیز پوشانده است. به گزارش آسوشیتدپرس، تخریب ناقص واقع‌شده در این سایت‌ها نیز بر این گمانه‌زنی می‌افزاید که ایران همچنان قادر به پیگیری برنامه خود است.

استیون وود، مدیر شرکت «فناوری‌های مکسار» که به بررسی تصاویر ماهواره‌ای قبل و پس از حمله پرداخته، می‌گوید این تصاویر «نشان می‌دهند که ورودی تونل‌ها به سمت مجتمع زیرزمینی پیش از حمله آمریکا، با خاک پوشانده شده. ما بر این باوریم، ماشین‌هایی که در تصاویر ۱۹ ژوئن دیده می‌شوند، در همین عملیات مشغول حمل خاک بوده‌اند.» اریک بریر، تحلیلگر اطلاعاتی سابق ایالات‌متحده در این باره می‌گوید: «محتمل است که ایران مواد غنی‌شده ۶۰ درصد را از فردو خارج و بار این ماشین‌ها کرده است.» او ادامه می‌دهد که ممکن است ایران تجهیزات دیگر، از جمله سانتریفیوژها را هم خارج کرده است. او می‌گوید، باتوجه به تجهیزات و موادی که ایران هنوز در اختیار دارد، پایه و اساس خوبی برای بازسازی برنامه، شاید به‌صورت مخفیانه وجود دارد. ژنرال جوزف ال ووتل، فرمانده سابق فرماندهی مرکزی ارتش آمریکا در مصاحبه‌ای ضمن تأکید بر اطمینان بر سامانه‌های تسلیحاتی آمریکا گفت: «تعجب نمی‌کنم که عناصر برنامه بر جا مانده‌اند. ارزیابی آسیب‌های جنگی را برای همین انجام می‌دهند چون ممکن است همه‌چیز طبق برنامه پیش برود اما عوامل دیگری همچنان مؤثر باشند.»

جفری لوییس، کارشناسی تسلیحات و استاد روابط بین‌الملل نیز که خود به بررسی تصاویر پرداخته، پس از توقف درگیری گفت: «آتش‌بس درحالی از راه رسید که نه اسرائیل، نه آمریکا توانستند چندین تأسیسات کلیدی زیرزمینی ایران را تخریب کنند، شامل تأسیسات نزدیک نطنز، اصفهان و پارچین.» او ادامه داد: «این تأسیسات می‌توانند پایه بازسازی سریع برنامه هسته‌ای ایران شوند. لویس پیشتر به ان‌پی‌آر گفته بود: «درنهایت نقاط بسیار مهمی بوده‌اند که ضربه‌ای نخورده‌اند. اگر این آخر ماجرا باشد، این واقعاً حمله ناقصی است.» او گفته بود حملات مشخصاً به ذخایر اورانیوم غنی‌شده ایران آسیبی نرذه‌اند: «امروز آن‌ها هنوز این مواد را دارند و ما نمی‌دانیم کجا.» او تصریح کرده بود: «حتی درخشان‌ترین کارزار بمباران هم احتمالاً نمی‌تواند ما را به نتیجه‌ای که می‌خواهیم برساند.» او در گزارشی نیز محدودیت تبعات حمله را تشریح کرده بود و در آن گزارش با مرور اهداف حمله نوشته بود: «... این یعنی ایران ۴۰۰ کیلوگرم از اورانیوم غنی‌شده سطح بالای ۶۰ درصدی، توانایی ساخت سانتریفیوژ و یکی یا شاید دو سایت زیرزمینی غنی‌سازی را حفظ کرده است. تازه سایت‌های مخفی احتمالی به کنار که مخالفان برجام قبلاً دم‌به‌دقیقه حرف‌شان را پیش می‌کشیدند.»

دیوید آلبرایت، فیزیکدان و کارشناس تسلیحاتی

برجسته آمریکایی و بنیان‌گذار «مؤسسه علوم و امنیت بین‌الملل» یا آیسیس، در ساعات اولیه پس از حمله در گفت‌وگو با ان‌پی‌آر، از ابهامات متعدد در موفقیت عملیات گفته بود؛ اما حالا در کنار اسپنسر فاراگاسو، کارشناس ارشد همین اندیشکده، روایت مفصلی از حمله داشته که البته با گزارش اطلاعات وزارت دفاع تفاوت دارد. این گزارش مفصل‌تر از آن است که بررسی نکات آن در این نوشته ممکن باشد، اما در عین حال که ارزیابی آن از عملیات، خوش‌بینانه‌تر از گزارش‌های وزارت دفاع بوده، در متن آن اشاره می‌شود: «در عین حال، چیزهایی مثل ذخایر اورانیوم غنی‌شده ۶۰ درصد، ۲۰ درصد و ۳ تا ۵ درصد و سانتریفیوژهای ساخته‌شده و نصب‌نشده همچنان باقی هستند.» آلبرایت هم پیشتر در گفت‌وگو با ان‌پی‌آر، موضع مشابهی درباره اثرگذاری عملیات نظامی در این زمینه اتخاذ کرده و گفته بود به عقیده او، درنهایت تنها بازرسی بیشتر آژانس و همکاری ایران می‌تواند در این زمینه اثر گذار باشد و این از طریق توافق دیپلماتیک محقق می‌شود.

▼ ندانسته‌های بیشتر

درواقع نکته مهمی که در گزارش‌ها و تحلیل‌های کارشناسان دیده می‌شود، ابهامی است که پس از این حملات درباره برنامه هسته‌ای ایران برای ناظران بیرونی وجود دارد. جیمز ام اکتون، مدیر برنامه سیاست‌های هسته‌ای در اندیشکده موقوفه کارنگی برای صلح بین‌المللی، تحلیلی در این باره برای پولیتیکو نوشته و اشاره می‌کند، معلوم نیست چقدر اورانیوم غنی‌شده در این حملات نابود شده باشند. رافائل گروسی، مدیرکل آژانس بین‌المللی انرژی اتمی نیز در اظهارنظری گفته، ایران احتمالاً بخشی یا تمام مواد خود را از این تأسیسات خارج کرده است. او می‌گوید، نمی‌توان انکار کرد که ایران ظرفیت صنعتی و دانش فنی برنامه‌اش را حفظ کرده‌است. اکتون می‌نویسد احتمال خوبی برای ایران هست که این اورانیوم غنی‌شده سطح بالا را جایی امن و مخفی نگه دارد: «چنین موادی معمولاً در سیلندرهای کوچکی نگهداری می‌شوند که تقریباً هم‌اندازه کپسول هوای غواصان هستند، رصد جابه‌جایی آن‌ها فوق‌العاده مشکل خواهد بود، حتی برای ایالات‌متحده و اسرائیل و به‌رغم ظرفیت‌های اطلاعات بالای آن‌ها.» این گزارش ادامه می‌دهد تجهیزات غنی‌سازی نیز به احتمال زیاد هنوز در اختیار ایران است و ایران ذخایر بزرگی از قطعات سانتریفیوژ هم برای ساخت دوباره آن‌ها دارد. به‌هم‌خوردن برجام با خروج آمریکا باعث شد توانایی آژانس برای نظارت بر این‌گونه تجهیزات و قطعات از بین برود. قطعات سانتریفیوژ، همانند سیلندرهای خود مواد، کوچک هستند، جابه‌جایی آن‌ها آسان است و رصد آن‌ها سخت. اکتون ادامه می‌دهد، باتوجه به تخلیه تأسیسات کلیدی پیش از حمله، بیشتر کادر علمی و فنی ایران هم هنوز برقرار هستند. نکته دیگری که در این گزارش‌ها مطرح شده، توانایی ایران برای برپایی سایت در نقطه‌ای دیگر است. تأسیسات جدید، لزومی ندارد به بزرگی فردو با ظرفیت چند هزار سانتریفیوژ یا نطنز با ظرفیت چندده هزار سانتریفیوژه باشد و می‌تواند بسیار کوچک‌تر باشد. چنین سایتی می‌تواند زیر کوهی بلندتر از کوه بالای سر فردو قرار بگیرد. اکتون می‌گوید ایران می‌تواند چنین تأسیسات را در فاصله یک‌سال برپا و فعال کند. این‌ها البته تماماً گمانه‌زنی و سناریوهایی است که در فضای تازه ممکن است رخ دهند، اما نکته مهم در ترسیم چنین روایت‌هایی این است که اولاً، امکانات تصمیم‌گیری برای ایران در برنامه هسته‌ای حفظ شده است و ثانیاً، درنتیجه این حملات، ندانسته‌های ناظران بیرونی درباره برنامه هسته‌ای ایران افزایش یافته‌اند و این ابهام، خود کار ایران را تا حدی آسان‌تر هم می‌کند.

▼ گزارش اسرائیلی مثل گزارش آمریکایی

اما این تنها آمریکایی‌ها نبوده‌اند که اطلاعاتی از ارزیابی‌ها را به رسانه‌ها درز داده‌اند. دو منبع اسرائیلی به رسانه آمریکایی ای‌بی‌سی‌نیوز گفته‌اند، ادعای موفقیت عملیات در این مقطع، درحالی‌که هنوز ارزیابی‌ها به نتیجه نرسیده، عجولانه است و البته در همین مرحله، بررسی‌ها نشان می‌دهند آسیب واردشده راضی‌کننده نیست. یکی از این دو منبع هم آسیب را کمتر از ادعاها خوانده. طبق این گزارش، منبعی که آسیب‌ها را پایین‌تر دانسته گفته‌است، نتیجه عملیات «واقعاً خوب نیست». این منابع به ای‌بی‌سی‌نیوز گفته‌اند، نمی‌دانند چه میزان اورانیوم غنی‌شده ممکن است پیش از حمله جابه‌جا شده باشد یا چه تعداد سانتریفیوژ هنوز فعال هستند. یکی از این دو منبع به ای‌بی‌سی‌نیوز گفته، ارزیابی کامل نتیجه حمله ممکن است ماه‌ها زمان ببرد یا اصلاًبرممکن از کار در بیاید. نیویورکتایمز نیز گزارش می‌دهد، ارزیابی‌های اولیه اسرائیلی هم درباره مؤثربودن حملات سؤال‌آلاتی ایجاد کرده‌اند. مقامات ارتش اسرائیل هم گفته‌اند، شواهدی دیده‌اند که حاکی است، تأسیسات زیرزمینی فردو تخریب نشده‌اند.

دیپلمات‌ها

قطع همکاری با آژانس قابل درک است

سخنگوی کرم‌لین گفت: باتوجه به انفعال آژانس بین‌المللی انرژی اتمی در قبال حملات آمریکا به تأسیسات هسته‌ای ایران، تصمیم مجلس شورای اسلامی برای قطع همکاری با این سازمان بین‌المللی قابل درک است.
دیمیتری پسکوف در پاسخ به پرسش خبرنگاران افزود: چنین تصمیمی نتیجه مستقیم حمله بی‌دلیل به ایران و تأسیسات هسته‌ای این کشور است که بی‌سابقه بود. سخنگوی کرم‌لین در عین حال خاطرنشان کرد: بی‌عملی آژانس بین‌المللی انرژی اتمی در واکنش به حمله آمریکا به تأسیسات هسته‌ای ایران، به‌طور جدی بر اعتبار این آژانس تأثیر گذاشته است. او اظهار داشت: با این حال، چنین وضعیتی نمی‌تواند نگران‌کننده نباشد؛ مسکو اوضاع را زیر نظر دارد.

فرصت ازسرگیری دیپلماسی

رافائل گروسی، مدیرکل آژانس بین‌المللی انرژی اتمی گفت: برجام دیگر کار نمی‌کند. مهم نیست چه کسی مقصر است و چه کسی حق دارد، این توافق دیگر وجود ندارد. بنابراین باید به‌دنبال راه‌حلی جدید باشیم. او ادامه داد: اکتون به‌نظر می‌رسد شرایطی برای ازسرگیری مسیر دیپلماسی فراهم شده است. در کنار تمام پیامدهای منفی که جنگ به‌همراه دارد، این فرصت هم به‌وجود آمده و ما نباید این فرصت را از دست بدهیم. گروسی ادامه داد: طبیعی است که در زمان جنگ، صحبت‌های تند و احساساتی مطرح شود. اما ما در پی دیپلماسی هستیم، در تلاش برای یافتن راه‌حلی پایدار هستیم. این همان کلیدی است که در این لحظه اهمیت دارد و اولویت مطلق ماست. مدیرکل آژانس بار دیگر خواستار ازسرگیری فعالیت‌های بازرسان این سازمان در تأسیسات هسته‌ای ایران شد. به‌گفته او، هدف از این بازرسی‌ها، ارزیابی خسارات ناشی از حملات نظامی اخیر است.

نابودی دیپلماسی هسته‌ای

انریکه مورا، معاون سابق دبیرکل سرویس اقدام خارجی اروپا در یادداشتی، اقدام آمریکا مبنی بر بمباران تأسیسات هسته‌ای ایران را «نابودی دیپلماسی هسته‌ای» ارزیابی و تأکید کرد کسانی که از «بازگشت به میز مذاکره» صحبت می‌کنند، به آنچه در فردو یا نطنز از بین رفته، اشاره نمی‌کنند، بلکه دغدغه آنها دانشی است که در ذهن مهندسان ایرانی ذخیره و زنده است. مورا، مسئولیت هماهنگی مذاکرات وین و ریاست هیئت‌اتحادیه اروپا در این گفت‌وگوها را برعهده داشت، در یادداشتی در اندیشکده «سیاست خارجی» اسپانیا تأکید کرد: حمله آمریکا به برنامه هسته‌ای ایران، نقطه‌ای بی‌بازگشت را نشان می‌دهد. «دونالد ترامپ» رئیس‌جمهوری آمریکا برای همیشه پایه‌هایی را که معماری منع گسترش سلاح‌های هسته‌ای در رابطه با ایران روی آنها بنا شده بود، تغییر داده است. او تصریح کرد: سیاست سنتی «فشار حداکثری» اکنون به تلاش برای نابودی فیزیکی تأسیسات هسته‌ای منجر شده اما آنچه نابود شده است، خود دیپلماسی هسته‌ای است.